

ปัญหาหนี้ในระบบกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม Issue debt with social inequality

ศุภวิชญ์ แสนคำมูล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม จากปัญหานี้ในระบบ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมที่ผู้คนในสังคมต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน ให้เห็นสภาพปัญหาที่ลูกหนี้ในระบบต้องเผชิญ กับสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในกรณีปัญหานี้ในระบบ ตลอดจนช่องว่างเชิงนโยบายในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบในช่วงที่ผ่านมา จากวิกฤตต่างๆ ที่สังคมไทยต่างประสบอยู่ในขณะนี้ส่งผลให้ประชาชนระดับรากหญ้าที่หาเช้ากินค่ำทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม หรือแม้กระทั่งพนักงานประจำของภาครัฐและเอกชน ประสบปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่ายจนทำให้เกิดภาวะหนี้สิน ล้นพ้นตัวดังนั้นปัญหาการเป็นหนี้ในระบบ กับความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการใส่ใจจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ และสามารถที่จะขยายไปเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมขึ้นในสังคมไทย

คำสำคัญ: หนี้ในระบบ ความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม

Abstract

This paper The purpose is to analyze the problems of social inequality. The problem of external debt This is a prime example that reflects inequality. Social people in society must face. In everyday life The problems faced by the debtors outside the system. Problems with the disparity in the external debt problem. The gaps in policy implementation. To resolve the debt problems in the past. The crisis in The Society of Thailand is currently experiencing resulting grassroots workingmen in the agricultural sector. or even an employee of the public and private sectors. The trouble was not enough for expenses. The cause of insolvency. So the problem is external debt. The disparity with the social problems that have to be bothered by the public sector on a regular basis and can be extended to link with other issues. To avoid the problem of inequality in society is always in Thailand.

Keywords: external debt of social inequality.

บทนำ

ปัญหานี้ในระบบ เป็นปัญหานี้ที่สังคมไทยถือเป็นปัญหาหลักของสังคมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากประชาชนไม่มีรายได้เพียงพอจากรายจ่าย แต่ในชีวิตประจำวันจำเป็นต้องใช้ปัจจัย ๔ ในการดำรงชีพในแต่ละวัน เมื่อรายได้ไม่พอจ่ายจึงต้องไปหากู้ยืมมาใช้ในชีวิตประจำวันก่อน แต่ด้วยหนี้ในระบบ มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขมาก และในสังคมยุคปัจจุบันมีการเหลื่อมล้ำทางสังคมสูงมาก คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน จากสถาบันการเงินได้ หรือที่เรียกว่า หนี้ในระบบ ดังนั้น จึงต้องไปกู้หนี้ยืมสินในระบบมาใช้ เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหา เรื่องหนี้ในระบบ ต้องแก้ด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน พยายามขยายศักยภาพในการสร้างโอกาส ทำมาหากิน และ ประชาชนต้องรู้จักการแบ่งรายได้ เก็บออมให้สอดคล้องกับรายจ่าย ซึ่งทุกหน่วยงานต้องร่วมมือกัน ในการให้ความรู้กับประชาชน โดยให้ยึดหลัก “รู้จักแบ่งรายได้ ก็ไม่ต้องแบกหนี้” การสร้างรายได้ให้ประชาชน พยายามขยายศักยภาพในการสร้างโอกาสทำมาหากิน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารประเทศที่ต้องเดินหน้าเพื่อทำให้การ แก้ปัญหาเหล่านี้นบรรลุให้ได้ เพราะนั่นหมายถึง การสร้างรายได้ การอยู่ดีกินดี และมีออม ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ต้อง

ดำเนินการต่อไป หากไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ปัญหาหนี้ในระบบก็ยากที่จะแก้ไขให้ทุเลาเบาบางลงได้ นอกจากการแก้ไขการปฏิรูปด้านเศรษฐกิจในหลายเรื่องแล้ว ตั้งแต่เรื่องพื้นฐาน คือที่ดินทำกิน โอกาสในการทำงาน การค้าขายอย่างเป็นธรรม การสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน ฯลฯ ปัจจัยที่มีต่อการเกษตร เช่น สภาพอากาศ น้ำ ดิน ไม่เอื้อต่อการเกษตร ผลผลิตไม่ได้รับตามคาดหวัง ราคาต่ำ ตลอดจนการใช้จ่ายในครัวเรือนเพื่ออยู่ เหล่านี้ จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดภาระหนี้สินขึ้น^๑

ปัญหาหนี้ในระบบ มีบทบาทและทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ มาจากปัจจัยหลายสาเหตุได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหาค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น ปัญหาทางการเงินหรือแม้แต่การปล่อยสินเชื่อมากเกินไปจนทำให้เกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้จนกลายเป็นปัญหาหนี้ครัวเรือนจากปัญหาดังที่กล่าวมาสถาบันการเงินจึงต้องออกมาตราการในการควบคุมสินเชื่อที่มีเงื่อนไขและกฎระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจนมากขึ้นจนเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงสถาบันการเงินในระบบของประชาชนทุกระดับโดยเฉพาะประชาชนระดับล่างดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุดของประชาชนกลุ่มนี้จะพึงพาได้คือ การกู้เงินนอกระบบเพราะถือเป็นแหล่งเงินทุนที่เกิดขึ้นมานานและขยายตัวมากขึ้นดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เช่น นายทุนตามหมู่บ้าน ร้านค้าในเมืองต่างๆ หรือ สื่ออินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ โดยเกิดจากความต้องการของประชาชนที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินในระบบได้จึงเปรียบเสมือนสินเชื่อที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนระดับล่างได้เป็นอย่างดีซึ่งไม่จำเป็นต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เงื่อนไข และข้อตกลงต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนายทุนนอกระบบเพราะไม่มีตัวกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะจึงเรียกได้ว่าเป็นสินเชื่อในระบบอย่างแท้จริง

การเป็นหนี้ในระบบ สัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางสังคม หลายๆด้าน คือเป็นต้นตอของการเกิดการเอารัด เอาเปรียบของผู้ที่มีสิทธิเหนือกว่าคนอื่น ๆ ที่พึงมีพึงได้ จึงเป็นที่มาของคำว่า “ความเป็นธรรมทางสังคม” นั่นก็คือ การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และอย่างมีเหตุผล โดยไม่เลือกปฏิบัติต่อ เพศ เชื้อชาติ ชนชั้น สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม การนึกถึงใจเขาใจเราไม่เอาเปรียบผู้อื่นรับฟังผู้อื่นเคารพให้เกียรติผู้อื่นอย่างมีเหตุผล คำนึงถึงคุณธรรมโดยตลอด ดังนั้น ความเหลื่อมล้ำก็คือ ความไม่เท่ากันในสังคม อาทิ สถานะ สถานะ ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสถานะทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงเทคโนโลยี หรือ ไอที ความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ทำให้อาจทำให้เกิดปัญหา ในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ความเหลื่อมล้ำนี้ทำให้เกิดความยากในการบริหาร จัดการของรัฐในหลายๆเรื่อง และ ทำให้เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาสังคมปัจจุบัน แต่หากความเหลื่อมล้ำน้อย การพัฒนางานก็จะทำได้ง่ายมากขึ้น^๒

ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมเกิดจากความแตกต่างทางฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่เริ่มแรก ใครเป็นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจสังคมมากกว่าก็เป็นผู้สร้างความเหลื่อมล้ำให้แก่ผู้ที่มีอำนาจน้อย รวมทั้งความแตกต่างระหว่างอำนาจในเชิงพื้นที่ทางสังคมด้วย เนื่องจากคนเราเกิดมาไม่เท่ากันจึงทำให้ พื้นฐานทางสังคมไม่เท่ากัน ต้นทุนชีวิตมีมาไม่เท่ากัน ดังนั้น การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ จึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว ก่อนที่ภาวะ “รวยกระจุก จนกระจาย” จะเป็นระเบิดเวลาลูกใหม่ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองระลอกใหม่ ตามมา ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยด่วนและสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน

สถานการณ์หนี้สินภาคครัวเรือนทางสังคมไทย

สถานการณ์หนี้สิน ของคนไทย ภาคครัวเรือนปัจจุบันนี้ ซึ่งตัวเลขล่าสุด ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เปิดเผยผลสำรวจสภาพหนี้ครัวเรือนระหว่างวันที่ ๑๔-๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๘ พบว่า มีปัญหารุนแรงมากที่สุดนับตั้งแต่ได้สำรวจเมื่อปี ๒๕๔๘ หรือในรอบ ๙ ปี โดยภาระหนี้ของครัวเรือนในปี ๒๕๕๘ คิด

^๑ ไมทซิด เอกจริกร. ปัญหาหนี้ในระบบในสังคมไทย, วารสารราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔.

^๒ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “ภาพรวมความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้ง”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วรสารส์ การพิมพ์, ๒๕๕๖),

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นสัดส่วน ๗๔.๘% เพิ่มขึ้นจากปีก่อนที่มีสัดส่วน ๖๔.๖% และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ ๒๑๙.๑๕๘.๒๐ บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ๑๖.๑% แบ่งเป็นหนี้ในระบบ ๕๐.๑% และหนี้นอกระบบ ๔๙.๙ %

จากการวิเคราะห์พบว่า หนี้ครัวเรือนที่พุ่งสูงขึ้นเป็นเพราะปัญหาเศรษฐกิจซบเซา ประชาชนต้องอาศัยเงินกู้มาจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันและเสริมสภาพคล่องสำหรับธุรกิจ ขณะที่สถาบันการเงินเองก็เพิ่มความระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อ ประชาชนต้องหันไปพึ่งเงินกู้นอกระบบมากถึง ๔๕% โดยเฉพาะกลุ่มที่มีเงินเดือนไม่เกิน ๑ หมื่นบาท พบว่ามีปัญหาการชำระคืนด้วย ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว เป็นปัญหาที่พบสูงสุดในรอบ ๙ ปีเช่นกัน อย่างไรก็ตาม แม้การกู้ยืมเงินจะถือเป็นเรื่องปกติในระบบเศรษฐกิจ แต่ตัวเลขที่ทะยานเพิ่มสูงขึ้นในรอบ ๙ ปีนี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า มั่นอยู่ในสภาพที่เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วนที่สุด เช่น การกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ พร้อมอัดฉีดเงินเข้าระบบ ฯลฯ แสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาประมาณเกือบ ๑ ปีที่ผ่านมา สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทยอยู่ในภาวะลูกผีลูกคน ที่จวนเจียนจะเป็น “รัฐที่ล้มเหลว” เต็มทน แต่ถึงกระนั้น สภาพการณ์ของ “รัฐบาลที่ล้มเหลว” โดยสิ้นเชิงของอดีตนายกรัฐมนตรี ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ชำียงถูกกระหน่ำด้วยนโยบายจำนำข้าวเปลือกทุกเมล็ด ที่ทำให้รัฐขาดทุนนับแสนล้านบาท ไม่มีเงินจ่ายหนี้ค่าข้าวให้แก่ชาวนา ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ชาวบ้านในระดับรากหญ้าเงินขาดมือ เศรษฐกิจชะงักงัน ขณะที่ตัวเลขการส่งออก ซึ่งถือเป็นรายได้หลักของประเทศที่เน้นสินค้าอุตสาหกรรม แทนสินค้าเกษตรอย่างในอดีตก็ไม่กระเตื้อง เครื่องจักรที่จะขับเคลื่อนให้เดินไปข้างหน้าได้พากันสะดุดหยุดลง โดยภาพรวมแล้ว เศรษฐกิจของประเทศไทยขณะนี้จะต้องได้รับการเยียวยาแก้ไขโดยด่วนที่สุดและถูกวิธี

สถิติหนี้ครัวเรือนไทยในปัจจุบัน หนี้ครัวเรือนคนไทยสูงสุดเป็นประวัติการณ์ เฉลี่ย ๒๔๘.๐๐๔ ต่อครัวเรือน เป็นหนี้นอกระบบมากกว่าในระบบ และชำระหนี้ช้าลง สถานการณ์หนี้ครัวเรือนของไทยที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง ๖ ปีที่ผ่านมาจาก ๕๙.๓% ของจีดีพีในปี ๒๕๕๕ เพิ่มขึ้นเป็นมากกว่า ๘๐% ของจีดีพีในปี ๒๕๕๘ สร้างความกังวลว่าจะทำให้เศรษฐกิจไทยฟื้นตัวได้ช้า และเรื่องดังกล่าวไม่เคยถูกพูดถึงรายละเอียดนอกไปจากจำนวนหนี้ครัวเรือนเทียบกับภาวะเศรษฐกิจหรือรายได้ในช่วงเวลานั้น เนื่องจากขาดข้อมูลระดับรายบุคคล จึงมองภาพ “หนี้ครัวเรือน” ได้เพียง ๒ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นหนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นจริงหรืออาจจะเป็นผลจากภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตไม่มากในช่วงที่ผ่านมา หรือทั้ง ๒ อย่าง และไม่สามารถให้มุมมองทางนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้ ณ มีนาคม ๒๕๕๙ มีหนี้ครัวเรือนในระบบประมาณ ๘.๗ ล้านล้านบาท. มีจำนวนผู้กู้ยืม ๑๖.๐๕ ล้านราย. มีบัญชีที่ยังเคลื่อนไหวอยู่ ๔๙.๑ ล้านบัญชี คนไทยกู้เพียง ๒๔% เฉลี่ย ๕๔๔.๐๗๔ บาทต่อราย สถานการณ์ของหนี้ครัวเรือนในไทยว่าจำนวนผู้มีหนี้ครัวเรือนคิดเป็นเพียง ๒๔% ของประชากรทั้งหมด ส่งผลให้จำนวนหนี้ต่อผู้มีหนี้ ๕๔๔.๐๗๔ บาทต่อราย ส่วนทางกับหนี้เฉลี่ยต่อประชากรที่มีเพียง ๑๓๖.๙๓๑ บาทต่อราย หรือสูงกว่าถึง ๔ เท่า นอกจากนี้ หากดูการกระจุกตัวพบว่าผู้มีหนี้สูงสุด ๑๐% แรก มีหนี้คิดเป็น ๖๑.๒% ของหนี้ครัวเรือนทั้งหมด และหากดูการกระจายตัวทางพื้นที่จะพบว่าจำนวนผู้หนี้จะกระจุกตัวอย่างในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล อย่างไรก็ตาม มูลค่าหนี้ครัวเรือนต่อผู้มีหนี้กลับสูงที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้ในปัจจุบันคนไทยโดยเฉลี่ยจะมีหนี้เพียง ๒๔% ของประชากรทั้งหมด หากแยกตามอายุคนไทยจะเริ่มมีหนี้สูงกว่าค่าเฉลี่ยที่อายุ ๒๐ ซึ่งจะขึ้นไปสูงสุดเมื่ออายุ ๓๑ ปี โดย ๕๑% ของคนอายุ ๓๑ ปีจะมีหนี้ ก่อนจะค่อยๆ ลดลงหลังจากอายุ ๓๕ ปี จนถึงอายุ ๖๐ ปีที่สัดส่วนของการเป็นหนี้ลดลงจนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศ ทั้งนี้หากดูมูลค่าหนี้ต่อผู้มีหนี้จะพบว่าช่วงอายุ ๓๕-๖๐ ปีจะเป็นช่วงอายุที่คนไทยมีหนี้มากที่สุด โดยสูงกว่าค่ากลางประมาณ ๒๐.๐๐๐ บาทตลอดช่วงอายุนั้น ดังนั้น จากมิติด้านอายุจึงนำไปสู่คำถามต่อไปเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือนได้ว่าเรามีหนี้เร็วเกินไปหรือไม่ มีภาระหนี้ค่อนข้างนานเกินไปหรือไม่ และผู้สูงอายุมีหนี้สูงเกินไปหรือไม่ พบว่า คนไทยมีพฤติกรรมการชำระหนี้ช้าลงเรื่อยๆ รวมทั้งในปัจจุบัน คนไทยเป็นหนี้นอกระบบมากกว่าเป็นหนี้ในระบบเป็นครั้งแรก โดยกลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลว่า กู้หนี้ในระบบเต็มวงเงินแล้ว จึงหันไปหาหนี้นอกระบบแทน^๓

^๓ วชิร คุณทวีเทพ, ผลการสำรวจ สถานภาพหนี้ภาคครัวเรือน, อาจารย์ประจำศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๗

นอกจากนี้ยังพบว่าหนี้ในระบบเปลี่ยนจากปัญหาที่เคยแพร่หลายในชนบทและในภาคเกษตรกรรมมาเป็นปัญหาของผู้ที่มีรายได้ประจำในสังคมเมืองโดยเฉพาะแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ในปัจจุบัน คนที่ทำงานกับภาคเอกชน ที่มีรายได้ประจำเพียง ๘,๐๐๐-๙,๐๐๐ บาทต่อเดือน รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นหากในเดือนใดที่ไม่มีรายได้จากการทำงานล่วงเวลา (เงินโอที) คนกลุ่มนี้ก็จะต้องกู้เงินในระบบ โดยส่วนใหญ่เป็นการกู้จากหัวหน้างานหรือเพื่อนร่วมงาน โดยเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๘-๑๐ ต่อเดือน หนี้ในระบบที่กำลังคุกคามภาคแรงงาน ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง เพราะปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศไทยพึ่งพาการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้ภาคเกษตรมีปัญหานี้หนี้ระบบลดลง แต่ในทางตรงกันข้ามหนี้ระบบในกลุ่มแรงงานภาคอุตสาหกรรมกลับเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อภาคการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมของประเทศในระยะยาว

จากปัญหานี้หนี้ที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ นี้ ถึงแม้จะเป็นปัญหาระดับครัวเรือน แต่ในที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กล่าวคือ หากครัวเรือนสะสมหนี้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับที่สูงแล้ว ความสามารถในการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะลดลง ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพต่ำลง เกิดปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ผลที่ตามมาคือ ความเครียด ปัญหาครอบครัว เกิดอาชญากรรม การฆ่าตัวตาย ฯลฯ ดังนั้นการที่ประชาชนเป็นหนี้สินมากทำให้ ปัญหานี้หนี้ระบบ เป็นปัญหาค่อนข้างหนัก และสะท้อนว่าประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงไปกู้หนี้ระบบมาใช้ จึงเป็นปัญหาเรื้อรังที่สังคมไทยต้องประสบอยู่ในปัจจุบันนี้

ผลกระทบของการเป็นหนี้ในระบบ

จากปัญหานี้หนี้ที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ นี้ ถึงแม้จะเป็นปัญหาระดับครัวเรือน แต่ในที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กล่าวคือ หากครัวเรือนสะสมหนี้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับที่สูงแล้ว ความสามารถในการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะลดลง ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพต่ำลง เกิดปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน ผลที่ตามมาคือ ความเครียด ปัญหาครอบครัว เกิดอาชญากรรมการฆ่าตัวตาย ฯลฯ ดังนั้นผลกระทบของการเป็นหนี้ระบบ มีผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทั้งภาพรวมของประเทศและภาคเอกชนที่ลูกหนี้ระบบต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน สรุปได้ดังนี้

๑. สภาพความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจที่ลูกหนี้ระบบในระดับปัจเจกบุคคลต้องเผชิญ ได้แก่การยินยอมเสียอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก เพื่อแลกกับการได้เงินมาในเวลาเร่งรัดต่างๆ ที่ตระหนักดีว่า ถ้ามีการผิดนัดชำระเงิน ก็มีความเสี่ยงต่อการถูกทวงถามด้วยความรุนแรง ที่เป็นเช่นนี้เพราะลูกหนี้ระบบจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เป็นกลุ่มที่ถูกทำให้เป็นชายขอบ (marginalized) ไม่สามารถเข้าถึงสถาบันการเงินได้ และแม้จะมีการช่วยเหลือจากภาครัฐในการโอนหนี้เข้าสู่สถาบันการเงิน แต่คนชายขอบเหล่านี้ ก็ไม่มีคุณสมบัติพอที่จะเป็นลูกค้าของธนาคาร ทำให้ต้องแบกรับภาระและความเสี่ยงจากการกู้เงินระบบต่อไป

๒ การแบกภาระหนี้มากเกินไปเนื่องจากลูกหนี้ต้องยินยอมทำสัญญาเสียเปรียบ หลายกรณีต้องสูญเสียทรัพย์สิน เนื่องจากภาระหนี้ล้นตัวปัญหาสองประการข้างต้น ส่งผลให้ลูกหนี้ไม่สามารถหนีพ้นไปจากวงจรหนี้ระบบ ยิ่งแบกภาระดอกเบี้ยมากเท่าไร ก็ยิ่งมีแนวโน้มที่ลูกหนี้จะเป็นหนี้มากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ตกเป็นปัญหาทางสังคมหลายด้านตามมา เนื่องจากการเป็นหนี้เพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคม

แนวทางแก้ไขปัญหานี้หนี้ระบบในสังคมไทย

แนวทางแก้ไขปัญหานี้หนี้ระบบ เราควรหาสาเหตุของการเป็นหนี้ก่อน เพื่อให้ทราบต้นตอของการเป็นหนี้มาจากสาเหตุอะไรสาเหตุของการเกิดหนี้จริงๆ แล้วมีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโดยความตั้งใจหรือไม่ก็ตามจึงสรุปง่าย ๆ ดังนี้

๑. ความอยาก เป็นหนี้เพราะว่าอยากได้ของที่ต้องการมาใช้ก่อน บางครั้งความต้องการของคนเราก็คือเป็นสิ่งที่รอไม่ได้ เช่น ต้องการซื้อเครื่องเสียงหรือทีวีที่กำลังลดราคา หรือมีโปรโมชั่นผ่อน ๐% ๑๐ เดือน ทั้งที่ความเป็นจริงของบางอย่างอาจจะยังไม่มีความต้องการใช้งานเร่งด่วน แต่บางคนก็จำเป็นต้องใช้จริง ๆ เช่น ทีวีเสีย หรือต้องเปลี่ยนยางรถยนต์เนื่องจากเสื่อมสภาพแล้วและต้องขับรถทางไกล เป็นต้น สาเหตุแรกนี้ เป็นสาเหตุที่มักกลัวและต้องระวังให้มากที่สุด เพราะความอยากไม่ได้แตกต่างอะไรไปจากกิเลสเลย และความอยากจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนกลายเป็นหนี้โดยไม่ได้คิดให้รอบคอบก่อน ส่วนใหญ่จะใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ เช่น พอไปเจอของสวย ๆ งาม ๆ ก็เกิดความอยากได้ พอเห็นโฆษณาลดราคาสินค้าก็รีบอยากมี พอเห็นเพื่อน ๆ มีกันหมดก็อยากตามไปซื้อโดยไม่ทันได้ขั้งใจไม่ได้คำนึงถึงรายรับ - รายจ่ายของตนเองให้ถี่ถ้วนก่อน และสิ่งที่ควรระวังเป็นพิเศษก็คือ ความอยากได้ของฟุ่มเฟือย เพื่อสนองตอบความต้องการของตัวเองแบบฉาบฉวยประเภทว่า ถ้าฉันใช้ของชิ้นนี้แล้วชีวิตฉันจะถูกยกระดับไปอีกขั้น หรือเพื่อให้ดูแล้วตัวเองมีความเป็นอยู่หรือสถานภาพทางสังคมเทียบเท่ากับคนฐานะทางการเงินที่เหนือกว่า (คือเห็นข้างขึ้นแล้วพยายามจะขึ้นตามข้างนั้นเอง) ความอยากแบบนี้ทำให้ซื้อของฟุ่มเฟือยเกินกว่าฐานะของตนเอง แนวทางแก้ไข คือ ควรวางแผนการใช้จ่ายของตนเองอย่างเหมาะสม และเลือกใช้จ่ายตามความจำเป็น จัดการวางแผนทางการเงินของตัวเองได้ดีกว่าเดิม โดยวิธี ควบคุมความอยากด้วยการเริ่มต้นวางแผนการเงินที่ชาญฉลาด โดยเริ่มจากการกำจัดความอยากเหล่านั้น พิจารณาถึงรายรับ - รายจ่าย ของตนเอง และควรลดการไป shopping จากที่เคยใจอ่อนอยากได้ อยากซื้อของทุกอย่าง เดือน เงินเดือนออกต้องรีบไปถอย หรือผ่อนของใหม่ทันที ก็เปลี่ยนเป็นขยายเวลานั้นออกไป เดิมที่เคยเป็นเดือนละครั้งก็ให้เป็น ๒ - ๓ เดือน / ครั้ง

๒. ความฝัน เหตุผลที่ทำให้คนเป็นหนี้ คือ การกู้เงินเพื่อไปเติมเต็มความฝันกับสิ่งที่ตั้งใจหรือวาดฝันไว้แสนนาน ฝันในสิ่งที่เขาอยากให้เกิดขึ้นในอนาคต แต่ปัจจุบันทรัพย์ยังไม่พอที่จะทำให้เป็นจริง หนี้ประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่มีการวางแผนล่วงหน้า เพราะเกิดจากความฝันที่อยากจะได้อะไรบางอย่างเป็นเวลานาน และได้พิจารณาแล้วว่าเวลาไหนคือเวลาที่เหมาะสมต่อการกู้ เช่น อยากมีบ้านสักหลัง รถยนต์สักคัน อยากไปเที่ยวต่างประเทศ เป็นต้นหนี้ประเภทนี้ ถึงแม้ประชาชนจะคิดคำนวณถึงรายรับ - รายจ่ายของตนดีแล้ว แต่ก็จากเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เป็นหนี้ที่เกิดจากผู้มีรายได้เพียงพอต่อการบริโภควันต่อวัน และต่อการผ่อนชำระหนี้ได้แต่มีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพและขาดรายได้ เช่น เกิดอุบัติเหตุต้องทำให้เข้ารักษาตัว ทูพพลภาพ พักการ หรือ เจ็บป่วย บางครั้งเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดเงินสดในทันที แนวทางแก้ไข รัฐควรออกนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ที่จะแก้ไขปัญหาของประชาชนที่ไม่มีหลักประกันใดๆ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การลดหนี้ รัฐควรหาวิธีการ หรือแนวทางใดๆที่ประชาชนต้องมีหลักประกันและความมั่นคงแก่ประชาชนทุกคน เช่น ประชาชนต้องได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาล เมื่อเจ็บป่วยขึ้น

๓. ความจำเป็น ความจำเป็นถือว่าเป็นสาเหตุของการมีหนี้ที่สมเหตุสมผลที่สุดแม้ว่ารายได้จะไม่พอกับรายจ่ายแม้ว่าค่าครองชีพจะสูงขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็มีความจำเป็นในการใช้เงินอย่างเร่งด่วน ต้องกิน ต้องอยู่ ใช้น้ำ ไฟ ใช้โทรศัพท์ มีของใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องเดินทางไปทำงาน ต้องจ่ายค่าเช่าบ้าน ใช้จ่ายจิปาถะในครอบครัว ลูกยังต้องไปโรงเรียน ต้องจ่ายค่าเทอม ค่าหนังสืออุปกรณ์การเรียนจึงจำยอมในการรับภาระการจ่ายอัตราดอกเบี้ยที่สูง เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่ารักษาพยาบาลคนในครอบครัว ค่าการศึกษาบุตรหลาน หรือการประกอบอาชีพ เช่น เครื่องใช้อุปกรณ์ในการประกอบกิจการ ค่าเช่าพื้นที่ค้าขาย รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นๆ จึงจำยอมในการรับภาระการจ่ายอัตราดอกเบี้ยที่สูง ทุกอย่างล้วนแต่เป็นเรื่องจำเป็น เมื่อความจำเป็นนั้นมากเกินรายได้และเงินเก็บที่เรามี ทำให้ตกอยู่ในสภาพเงินไม่พอใช้ จึงหาทางออกด้วยการกู้ จำเป็นต้องมีหนี้สิน

แนวทางแก้ไข ประชาชนควรวางแผนการใช้จ่ายเงินในครัวเรือนเช่น การจดบันทึก ข้อมูลเกี่ยวกับรายรับ - รายจ่ายในการดำรงชีวิตของตัวเอง และภายในครอบครัว ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกจะเป็นบ่งบอกถึงการดำรงชีวิตในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของชีวิตของตัวเองและครอบครัว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัวได้ซึ่งการวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เหมาะสมนั้น จะต้องมียารับมากกว่ารายจ่าย ถ้าหากพบว่ารายรับน้อย

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กว่าร้อยละ ๖๐ จะต้องมีแนวทางนำเงินมาใช้ช่วยให้เพียงพอ โดยมีแนวทางแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายเงินหรือรายรับไม่เพียงพอที่รายจ่ายนั้นมีแนวทางดังนี้

๑. การตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เพื่อลดภาระการจ่ายเงินออกจากครอบครัว เช่น รายจ่ายเกี่ยวกับการพนัน สิ่งเสพติดของมีเงินมา รายจ่ายฟุ่มเฟือย เป็นต้น
๒. การลดรายจ่ายที่จำเป็น เพื่อสร้างนิสัยการประหยัด อดออม การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เช่น การปลูกผัก ผลไม้ไว้รับประทานเอง เพื่อช่วยลดค่าอาหาร เป็นต้น
๓. การเพิ่มรายรับ หารายได้เสริมนอกเวลาทำงานปกติ เช่น การใช้เวลารับจ้างพิมพ์งาน หรือทำในสิ่งที่ตนเองถนัด การขายอาหาร เป็นต้น
๔. ตกลงกันภายในครอบครัว ให้ร่วมกันประหยัด อดออม ในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ลดรายจ่ายหรือสิ่งที่ไม่จำเป็น และช่วยกันสร้างรายรับให้เพียงพอ

การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือนนี้ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงการจดบันทึกรายการต่างๆ ที่เป็นเงินเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และลักษณะนิสัยอดออม ประหยัดภายในครอบครัว มีความพอเพียง เมื่อทุกคนรู้จักแหล่งที่มาของรายรับและการใช้ไปของค่าใช้จ่ายในแต่ละวัน สามารถนำมาวางแผนการใช้จ่ายเงินในอนาคตได้ ภาครัฐต้องแก้ไขด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน พยายามขยายศักยภาพในการสร้างโอกาสทำมาหากิน และ หน่วยงานทุกหน่วยงานต้องร่วมมือกันในการให้ความรู้กับประชาชน เพราะ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารประเทศที่ต้องเดินหน้าเพื่อทำให้การแก้ไขปัญหาเหล่านี้บรรลุให้ได้ เพราะนั่นหมายถึง การสร้างรายได้ การอยู่ดีกินดี และมีออม ซึ่งเป็นวิธีที่ต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบได้

๔. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนทางสถาบันการเงินได้ เนื่องจาก มีหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขมาก จากการเหลื่อมล้ำในสังคมยุคปัจจุบันซึ่งมีการเหลื่อมล้ำทางสังคมสูงมากแนวทางแก้ไขปัญหาลู่ทางสถาบันการเงินในระดับจุลภาค ควรต้องบรรลุวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ต้องมีการพัฒนาคุณภาพการให้บริการทางการเงิน (Financial Service) กับคนจำนวนมากของประเทศ โดยทั่วไปเป็นคนที่มีฐานะยากจน (Scale)
๒. ต้องมีการขยายการให้สินเชื่อไปสู่คนที่มีความยากจนที่สุดในสังคม (Poorest Group) เพื่อที่จะแน่ใจว่าคนจนทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ (Depth)
๓. ต้องพิจารณาถึงต้นทุนในการให้สินเชื่อทั้งผู้ขอสินเชื่อ (ลูกค้า) และ ผู้ให้บริการสินเชื่อเอง(สถาบันการเงินในระดับจุลภาค)

สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ล่าสุด สะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยได้ชัดเจน ในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมารายได้ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในคนกลุ่มเล็กๆ โดยคนรวยที่สุด ๑๐% ถือครองรายได้กว่า ๓๙.๓% ของรายได้ทั้งหมด ขณะที่คนจนที่สุดจำนวน ๑๐% ถือครองรายได้เพียง ๑.๖% เท่านั้น หรือรายได้ระหว่างกลุ่มคนที่รวยที่สุดกับกลุ่มคนที่จนที่สุดเฉลี่ยแล้วห่างกันถึง ๒๕.๒ เท่า หากดูในเรื่องของทรัพย์สินพบว่าความเหลื่อมล้ำในการถือครองทรัพย์สิน ระหว่างคนรวยกับคนจนมีความแตกต่างที่ชัดเจน ในเรื่องของการถือครองที่ดินซึ่งรัฐบาลกำลังมีแนวคิดจัดเก็บภาษีที่ดินที่นั่น พบว่าทุกวันนี้ที่ดินกว่า ๗๙.๙% ถือครองโดยคนเพียง ๒๐% ขณะที่ผู้ถือครองที่ดินจำนวนน้อยที่สุด ๒๐% มีสัดส่วนถือครองที่ดินรวมกันเพียง ๐.๓ %ของพื้นที่ทั้งหมด หรือคิดเป็นความแตกต่างกันระหว่างคนสองกลุ่มกว่า ๓๒๕.๗ เท่า ส่วนเงินฝากในบัญชีธนาคารพบว่า “คนรวย” ที่มีเงินฝากในบัญชีเกิน ๑๐ ล้านบาทขึ้นไป มีจำนวนน้อยมากเพียงแค่ ๐.๑% ของบัญชีทั้งหมด แต่กลับมีเงินฝากรวมกันสูงถึง ๔๖.๕% ของเงินฝากทั้งหมด ส่วนเงินฝากของ “คนส่วนใหญ่” ที่มีเงินไม่เกิน ๑๐ ล้านบาทมีจำนวน ๙๙.๙% ของจำนวนบัญชีทั้งหมด แต่มีเงินรวมกันเพียง ๕๓.๕% ของเงินฝากทั้งหมด ทุกวันนี้กลุ่มคนจนที่สุดในสังคมไทยได้เปลี่ยนไป จากที่เคยเป็นกลุ่มชาวนาในภาคอีสาน แต่ปัจจุบันกลับพบว่ากว่า ๔๐% เป็นครอบครัวที่คนชราเป็นหัวหน้าครอบครัว มีรายได้ไม่เกิน ๕.๗๐๐ บาทต่อเดือน มีรายได้หลักมาจากเงินที่ลูกหลานส่งมาให้ ซึ่งเป็น

โจทย์ใหญ่ที่รัฐบาลต้องวางแผนรองรับ ในภาวะที่สังคมไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งหากประเทศไทยไม่สามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำได้ภายใน ๑๐ ปี ความเหลื่อมล้ำจะกัดกร่อนสังคมไทยไปเรื่อยๆ การขยายตัวของเศรษฐกิจจะมีข้อจำกัด เนื่องจากคนที่มีกำลังใช้จ่ายจะกระจุกตัวอยู่แค่กลุ่มเดียว เกิดภาวะสมองไหล เนื่องจากคนที่มีความสามารถก็จะทำงานนอกประเทศมากขึ้น เนื่องจากสังคมที่ไม่เป็นธรรม ขณะที่การเมืองก็จะเห็นช่องทางในการเพิ่มคะแนนเสียง ด้วยการเพิ่มโครงการประชานิยม โดยอ้างว่าเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการคอร์รัปชันก็จะเพิ่มขึ้น เพราะการเข้าถึงทรัพยากรจำกัดเฉพาะคนรวยและสภาวารณความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้น ได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเช่นกันและมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การกระจายรายได้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม ที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาของระบบทุนนิยมเสรียุคใหม่ ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสถานการณ์การแก้ไขปัญหาความยากจนจะเป็นไปในทางที่ดีขึ้นแต่ก็ยังเกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคมไทยซึ่งในบริบททางเศรษฐศาสตร์แล้วต้องถือว่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความไม่สำเร็จในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างหนึ่ง สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ ในสังคมไทยมีอยู่หลายส่วน ซึ่งปัญหาของการจัดการความเหลื่อมล้ำนั้นไม่ได้อยู่ที่คนจน แต่เป็นคนรวย ผู้ซึ่งมีอำนาจในสังคมมากกว่าที่คอยกีดกันคนจนหรือผู้มีอำนาจน้อยกว่าให้ไม่มีโอกาสลุกขึ้นขีดหน้าชูตาในสังคมได้ทัดเทียมกับพวกของตน เพียงเพื่อให้ตนยังสามารถกดขี่คนเหล่านั้นอยู่ได้ และให้ตนได้ดำรงอยู่ในอำนาจและเงินตรานั้นต่อไปเท่านั้น ดังนั้น สาเหตุความเหลื่อมล้ำทางสังคมไทย สามารถแบ่งได้ดังนี้

๑. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ คือ ความแตกต่างของการกระจายรายได้ของคนจนกับคนรวยซึ่งมีความแตกต่างกันมาก จะต่างกันถึง ๑๓-๑๔ เท่า สามารถดูได้จากรายได้เฉลี่ยต่อคน ซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นผู้มีรายได้น้อย มีรายได้เพียงพอสำหรับการกินและใช้จ่ายในแต่ละวันเท่านั้น

๒. ความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ โอกาสทางสังคมที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นโอกาสทางการศึกษา ระดับคุณภาพของครูและโรงเรียนแปรตามกำลังเงินที่มี เด็กที่มีพ่อแม่ร่ำรวยโอกาสที่จะเข้าถึงการศึกษาที่ดีนั้นมากกว่าเด็กที่พ่อแม่ยากจนและเด็กที่พ่อแม่มีเงินก็มีโอกาสที่จะได้เรียนโรงเรียนกวดวิชาดีๆ ไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ขงทุนการศึกษาได้ ความหมายคือ เด็กลูกคนรวยมีโอกาที่จะได้ในสิ่งต่างๆมากกว่า ลูกคนจน และเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว ก็มีโอกาสร้างเครือข่ายรายต่อไป ทำให้ลูกคนจนมีโอกาสน้อย หรือ ด้อยโอกาส นอกจากนี้แล้ว โรงเรียน และสถาบันการศึกษามีปัญหาที่ระบบวัดคุณภาพการศึกษาและ ทำให้ประเมินได้ยาก ทำให้ความเหลื่อมล้ำ เรื่องของคุณภาพไม่ได้รับการแก้ไข และโอกาสในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล การใช้ชีวิต การใช้สิทธิพลความเชื่อต่าง ๆ และการประเมินค่า เช่น การถูกเหยียดหยามกัน ซึ่งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นมักจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเสมอ จะเห็นได้จากการที่คนไทยใช้เงินเป็นตัวแบ่งฐานะทางสังคม

๓. ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ คือ ความไม่เท่าเทียมกันของความสามารถในการตัดสินใจเพื่อกำหนดชะตากรรมของตน จากการที่ความสามารถในการกำหนดอนาคตของคนแต่ละกลุ่มมีไม่เท่ากันนั่นเอง ทำให้กลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่ามักเลือกซื้ออนาคตในทางที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มตนมากกว่าตระหนักถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นผลให้คนบางกลุ่มซึ่งด้อยอำนาจในการกำหนดต้องแบกรับชะตากรรมที่ถูกกำหนดอย่างไม่เป็นธรรม

๔. ความเหลื่อมล้ำในเรื่องการเมือง สิทธิทางการเมือง ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่างๆ การพัฒนาพื้นที่ โครงสร้างอำนาจทางการเมืองกลายเป็นเรื่องของการผูกขาดอำนาจกับผลประโยชน์โดย ทุนกับนักการเมือง ที่เราเรียกว่า "กลุ่มอำนาจธุรกิจการเมือง" ซึ่งไม่ใช่แค่ส่วนกลาง แต่ได้ลงไปถึงระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะฉะนั้นปัจจุบันนี้ นักการเมืองจึงกลายเป็นนักธุรกิจการเมืองไปแล้ว

๕. ความเหลื่อมล้ำที่เกิดกับคนที่ด้อยโอกาส เช่น คนพื้นเมือง ชาวเขาเผ่าต่างๆ กะเหรี่ยง อีโก้ มูเซอ ที่อยู่ตามเขา หรือแม้กระทั่งปัญหาเรื่องคนจนในเมือง สลัม ปัญหาเด็กด้อยโอกาสที่ถูกระบบทุนอุตสาหกรรมเข้าไปละเมิด เป็นต้น

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เราทุกคนต่างรู้ว่าในสังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำกันมานานมากแล้ว ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัญหาเรื้อรังที่สะท้อนถึงความแตกต่างในการของการเข้าถึงชีวิตที่มีคุณภาพ รวมถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงที่รัฐจัดให้ด้วย

แนวทางหรือวิธีลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

๑. ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เนื่องจากต้นเหตุของความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ที่เกิดจากมาตรการทางการคลังที่ไม่เป็นธรรม ทำให้กลไกการกระจายรายได้บกพร่อง และผนวกกับนโยบายรัฐด้านอื่นๆ ทำให้ช่องว่างรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยถ่างมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นปัจจัยหนึ่งของความขัดแย้งทางการเมือง ดังนั้นแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ แนวทาง ได้แก่

๒. ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คือ ให้โอกาสทางสังคมเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นโอกาสทางการศึกษาระดับคุณภาพของครูและโรงเรียน เด็กที่มีพ่อแม่ร่ำรวยและเด็กที่พ่อแม่ยากจนและเด็กที่พ่อแม่ยากจนก็มีโอกาสที่จะได้เรียนโรงเรียนดีๆ เท่าเทียมกัน และโอกาสในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล การใช้ชีวิต ควรได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน

๓. การกระจายรายได้โดยจัดสวัสดิการถ้วนหน้า การกระจายรายได้โดยจัดสวัสดิการ ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ผ่านการกระจายรายได้ไปยังคนกลุ่มต่างๆ สวัสดิการที่ภาครัฐจัดหามาจะต้องยั่งยืนและเท่าเทียม อีกทั้งต้องหารายได้เข้าสู่รัฐให้พอเพียงต่อการจัดสวัสดิการแก่ประชาชน โดยประเมินความต้องการสวัสดิการที่คนไทยต้องการ และประมาณการค่าใช้จ่ายให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังสามารถใช้เทคนิคทางนโยบายอื่นๆ เช่น การแบ่งสรรความรับผิดชอบด้านค่าใช้จ่ายตามกลุ่มรายได้ เป็นต้น

เงื่อนไขการสร้างระบบสวัสดิการแบบ “ถ้วนหน้า” “เท่าเทียม” “ยั่งยืน” มี ๕ ประการ

๑. เศรษฐกิจต้องเติบโตด้วยอัตราพอสมควร และเติบโตแบบทั่วถึง (inclusive growth) เอกชนต้องมี ส่วนร่วมในโครงการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน

๒. ปฏิรูปภาษี โดยเน้นการขยายฐานภาษี และปรับลด-ยกเลิกสิทธิพิเศษด้านภาษี

๓. ภาคธุรกิจ-ท้องถิ่น-ชุมชน-ครอบครัว ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการบางประเภทที่รัฐส่วนกลางจัดการไม่ได้

๔. ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เอื้อต่อการเกิดสวัสดิการ แต่ไม่ได้ประกันว่าจะเกิด “สวัสดิการที่เหมาะสม” ดังนั้นต้องระมัดระวังการออกนโยบายสวัสดิการที่ให้แล้วเอาคืนไม่ได้

๕. ต้องมีองค์กรทำหน้าที่กำกับดูแล (regulator) ให้เกิดหลักประกันด้านสวัสดิการที่เท่าเทียมและยั่งยืน ตัดทอนรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

๔. การสร้างโอกาสแก่คนฐานล่าง ถือเป็นการเปิดโอกาสให้คนฐานล่างเข้าถึงทรัพยากร และสามารถใช้ทรัพยากรชนิดต่างๆ พัฒนาตัวเองขึ้นเป็นคนชั้นกลางที่มีรายได้เหมาะสม “โอกาส” ที่ว่า แบ่งเป็นหลายชนิด เช่น โอกาสในการเข้าถึงการศึกษา โอกาสเข้าถึงงานที่ดีมีความมั่นคง โอกาสสำหรับธุรกิจขนาดเล็กและกลาง รวมถึงโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดินทำกินที่ผ่านมา รัฐได้พยายามสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้คนฐานล่างมาระดับหนึ่งแล้ว เช่น มีการจัดสรรที่ดินทำกินนับล้านไร่ มีการคุ้มครองแรงงาน หลักประกันสังคม สวัสดิการแรงงาน มีมาตรการช่วยเหลือธุรกิจขนาดเล็ก-กลาง โอกาสทางการศึกษาในชนบทดีขึ้นมาก และค่าจ้างของผู้จบชั้นประถมศึกษาและมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นมากแต่การสร้างโอกาสให้คนฐานล่างยังไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุผล ๕ ประการ

๑. คนฐานล่างที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ยังเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือของรัฐ แต่คนที่ได้รับความช่วยเหลือจริงๆ กลับไม่ใช่กลุ่มคนที่ควรจะได้ เช่น ที่ดิน สปก. กลับตกอยู่ในมือคนรวย หรือ การงดเว้นภาษีของ BOI กลับตกไปไม่ถึงธุรกิจขนาดเล็ก-กลาง

๒. นโยบายสร้างโอกาสหลายข้อมีหลักเกณฑ์หลวม หลวมจนกลายเป็นผลเสียต่อกระบวนการเสียเอง เช่น สินเชื่อพิเศษ SME ส่วนใหญ่กลายเป็นหนี้เสียถึงแม้มีความช่วยเหลือจากรัฐ แต่ตัว “คุณภาพ” ของความช่วยเหลือกลับยังไม่ดีพอ เช่น ที่ดินที่จัดสรรให้กลับไม่เหมาะต่อการเกษตร หรือ คุณภาพการศึกษาในชนบทยังแย่

๓. การช่วยเหลือจากรัฐไม่ได้แก้ต้นตอของปัญหา เช่น ข้อจำกัดของกฎหมายการเช่าที่ดินและการเก็งกำไรที่ดิน ทำให้ที่ดินจำนวนมากยังไม่ถูกใช้ประโยชน์ให้เหมาะกับสภาพที่ดิน

๔. อาชีพที่ดี มีความมั่นคง บางอาชีพยังเป็นอาชีพสงวนไว้เฉพาะผู้มีการศึกษาสูงเท่านั้น ส่วนงานใช้แรงงาน และภาคบริการ ยังเป็นงานหนัก ค่าจ้างต่ำ ไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย คนจบชั้นมัธยมปลายได้ค่าจ้างต่ำกว่า จบปริญญาตรีมาก

๕. นอกจากนี้รัฐยังทำให้สถานการณ์ของชนชั้นล่างแย่ลงไปอีก จากกลไกและกระบวนการของรัฐเองที่ยังขาดความยุติธรรม เช่น การออกประกาศเขตป่าทับที่ดินของราษฎรที่อยู่มาก่อนจะมีกฎหมาย กระบวนการพิจารณาคดีข้อหาบุกรุกที่ดินทำกิน ใช้หลักการตีความที่ยึดติดกับตัวบทกฎหมายและผลประโยชน์ของหน่วยงานรัฐ แต่ไม่สนใจประโยชน์ของชาวบ้าน ในขณะที่กลับปล่อยให้ผู้มีอิทธิพลไปยึดครองป่าหรือที่ดิน โดยไม่ดำเนินการ

ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยยังเป็นปัญหาโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ซึ่งความเหลื่อมล้ำอำนาจทางการเมืองนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และทำให้นโยบายที่จำเป็นสำหรับการเหลื่อมล้ำ เช่น นโยบายการปฏิรูปการศึกษาไม่ถูกนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำลดลงช้ากว่าที่ควรนอกจากนี้ยังส่งผลต่อปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน โดยคนจนขาดทรัพยากรในการติดตามตรวจสอบคนรวยที่เข้าสู่อำนาจทางการเมืองซึ่งแนวทางการแก้ไขในส่วนนี้ต้องมุ่งสร้างการพัฒนาระบบประชาธิปไตยจากฐานรากให้ประชาชนมีส่วนร่วมผลักดันการปฏิรูปมากกว่าการพัฒนาประชาธิปไตยในเชิงรูปแบบเท่านั้น

แนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

๑. ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับประเทศไทยโดยมุ่งเน้นการสร้างทางเลือกที่ดีกว่านโยบายประชานิยม โดยนโยบายประชานิยม ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่นักการเมืองเห็นช่องว่างจากความเหลื่อมล้ำและเสนอนโยบายที่จะลดความเหลื่อมล้ำและไม่ชอบธรรมเช่น นโยบายที่เสนอโดยนักการเมืองมักจะใช้งบประมาณจำนวนมากจนการคลังรับภาระไม่ไหว และเอื้อผลประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้องของตน

๒. ระบบสวัสดิการที่ดีต้องเป็นทางสายกลางระหว่างความทั่วถึง/เท่าเทียมกับ ความยั่งยืน ซึ่งหมายถึงเป็นระบบที่ไม่แพงเป็น ภาระของงบประมาณจนเกินไป รวมทั้งมีความ สมดุลระหว่างการรับภาระของภาครัฐและ ทั่วภาคส่วน และเป็นระบบที่ตอบสนองต่อตลาดแรงงานคือไม่ใช่ระบบที่เอื้อให้คนพึ่งพาสวัสดิการมากจนไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพแรงงานประกอบกันด้วย

๓. นโยบายการคลังที่ช่วยสร้างระบบสวัสดิการสังคมที่ดีจะประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ความทั่วถึง ครบถ้วน ไม่แพงแต่มีประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ ได้จริง ให้น้ำหนักกับการลงทุนด้านสังคมโดยเมื่อกำหนดนโยบายหรือมาตรการต้องทบทวนมาตรการเป็นระยะๆ โดยต้องทำคู่กับการปฏิรูประบบการบริหารและเร่งสร้างประชาคมสวัสดิการ

ปัญหานั้นนอกระบบและความเหลื่อมล้ำทางสังคมปัญหานั้นนอกระบบ ไม่ใช่เรื่องที่จะแก้ไขกันได้ง่ายๆ เพราะมีคนมาเผาตัวเอง เพราะเป็นเรื่องที่สมยอมกันระหว่าง ฝ่ายที่ “กู้” และฝ่ายที่ “ให้กู้” ฝ่ายที่ “กู้” ก็ต้องการให้ได้เงินมาง่ายๆเร็วๆ ในขณะที่ฝ่าย “ให้กู้” ต้องการดอกเบี้ยที่สูง ที่สำคัญ การที่จะทำธุรกิจปล่อยเงินกู้ ในรูปแบบ “หนี้นอกระบบ” นี้ ใ้ว่า ตามี ตามาหรือใครจะคิดทำได้ ถ้าไม่มีอิทธิพล มีอำนาจเงิน หรือมีคนคอยหนุนหลัง และมีลูกไล่ที่จะติดตามทวงถามหนี้สิน โดยมีคนมีสีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยพูดกันชัดๆว่า เป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายชัดเจน การจะมาช่วยแก้ปัญหานี้ดอกเบี้ยโหด ด้วยการให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในระบบ เพื่อเอาไปใช้นี้ดอกเบี้ยแพงนอกระบบ เป็นเรื่องที่ไม่น่าถูกต้อง และไม่ควรทำ เพราะบางคนกู้เอาไปเอาไปเล่นการพนันมีการตั้งข้อสังเกตว่า จำนวนจ่ายคืนหรือดอกเบี้ยที่นายทุนเงินกู้แจ้งต่อผู้กู้ นั้น มักจะเป็นจำนวนจ่ายคืนหรือดอกเบี้ยต่อเพื่อให้ผู้กู้รู้สึกว่า เป็นจำนวนเงินน้อยแต่เมื่อคำนวณเงินที่ต้องจ่ายคืนเทียบกับเงินต้นแล้ว จะพบว่าดอกเบี้ยที่นายทุนเงินกู้เรียกเก็บ จะสูงกว่าสถาบัน

การเงินที่มีทางการกำกับดูแลเป็นจำนวนมากปัญหานี้ในระบบเป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทยเนื่องจากมีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ความเหลื่อมล้ำทางด้านผู้มีรายได้น้อยเป็นจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ ถ้าเป็นคนรวยทางธนาคารก็วิ่งเข้าไปประเคนให้ ส่วนคนจนมักจะมีปัญหา เพราะธนาคารไม่ไว้วางใจ ก็ไม่สามารถกู้ยืมได้ ดังนั้นจึงต้องกู้ยืมจากเงินนอกระบบ เพราะฉะนั้น รัฐต้องหาวิธีหรือหนทางที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมลงเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยได้สร้างโอกาสสร้างรายได้ การกระจายรายได้ และกระจายความมั่งคั่งที่ไม่เป็นธรรม ถ้าแก้ไม่ได้ ปัญหาก็ไม่จบจากปัญหาของประชาชน ที่มีรายได้น้อย หรือรายได้ไม่พอใช้ จนนำไปสู่ปัญหานี้ในระบบในสังคมไทยเรา อีกส่วนหนึ่ง ก็มาจากโอกาสทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน การดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทอง ทรัพย์สิน บางคนอาจเพียงแค่อต้องการมีกินมีใช้ เลี้ยงปากท้องคนในครอบครัวไปวันๆ บางคนอาจต้องการดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เงินทองเพื่อขยายฐานะของตน เป็นต้น ฉะนั้นการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบของประชาชน โดยการแปลงหนี้นอกระบบ ให้เป็นหนี้ในระบบ โดยให้สถาบันการเงินช่วยปล่อยกู้ให้ประชาชนที่มีหนี้นอกระบบเหล่านี้ อาจเป็นเพียงการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุเท่านั้น

ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบให้หมดไปจากสังคมไทย ก็คงไม่มีทางที่จะประสบความสำเร็จให้เป็นจริงได้ ไม่ว่ารัฐจะเข้าไปดำเนินนโยบายอย่างไรก็ตาม และ การนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จะเป็นทางออกสำคัญให้กับการพัฒนาในชนบทก็เป็นเพียงแนวทาง หรือวิธีการ วิธีหนึ่งที่รัฐนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา แต่การจะแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ต้องอาศัยตัวของประชาชนเองที่จะร่วมมือในการแก้ไขปัญหานี้ได้ คือ ปัญหาต่างๆเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาถือว่าการดำเนินชีวิตมาจากพื้นฐานของสังคมไทย ที่ให้อึด หลักการเดินสายกลางสู่ความสมดุล เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของสังคมไทยซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ได้ให้ แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไว้อย่างสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีคุณภาพ อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้เพราะหลักการของแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจะสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลรู้จักแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักคุณธรรม จริยธรรม อันได้แก่ การลดละความโลภ การประหยัด ความมีเมตตา ความซื่อสัตย์ความมีสติเป็นต้นและพยายามเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย อะไรไม่จำเป็นซื้อก็ อย่าซื้อ พยายามทำอะไรทำเพื่อเพิ่มรายได้และอย่าก่อหนี้เพิ่ม เก็บเงินใช้หนี้มีการออมเงินเพิ่มขึ้น แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนี้ คือความพอประมาณ เงื่อนไขสำคัญ คือ การสร้างคนให้มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความรอบรู้เท่าทันโลกรอบคอบ ระมัดระวัง ความพอประมาณอย่างมีเหตุผลนั้นจะต้องตระหนักถึงการทำอะไรที่ไม่เกินตัวจนเกินไป ไม่โลภ การดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามขั้นตอนอย่าคิดก้าวกระโดดจนเกินไป คิดถึงความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ถือเป็นปัญหาที่ทางภาครัฐและเอกชน ควรรีบนำไปแก้ไข โดยเฉพาะส่วนราชการต่างๆ เช่น สวัสดิการสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ที่จะต้องแก้ไขความยากจนของประชาชนที่มีหนี้นอกระบบ เพื่อนำไปสู่การลดหนี้ เพราะเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าการกู้ยืมเงินนอกระบบผู้ให้จะคิดดอกเบี้ยในอัตราเกินกว่ากฎหมายกำหนด เป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้กู้ยืม ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อสังคม เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำความเหลื่อมล้ำ เป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยด่วนและสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน หน้าที่ของรัฐที่จะต้องลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในสังคม ไม่ใช่ใครเกิดมาจนแล้วจะต้องจนไปตลอดชีวิต คนรวยก็มีสิทธิ์ก่อประโยชน์และสิทธิต่างๆ เหนือคนอื่นอยู่ร่ำไป

การจะแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบนั้น เราต้องแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมควบคู่กันไปด้วยจริงๆ แล้วความเหลื่อมล้ำ ทุกเรื่องที่ไม่เท่ากัน ในโลกใบนี้จะให้เท่ากันหมด ก็เป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ ดังนั้นการแก้ไขเรื่องปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบและให้ประชาชนดำเนินนโยบายตามเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ รัฐบาลพยายามที่จะสร้างค่านิยม ๑๒ ประการที่จะเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่อย่างมีความสุข นอกจากนี้รัฐบาล ต้องคิดให้ได้และแก้ปัญหาให้ตรงจุด คือทำอย่างไรให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอ กับรายจ่าย ซึ่งการสอนให้ประชาชนรู้จักการวางแผนทางการเงินของตนและครอบครัว โดยเริ่มจากการจดบันทึก รายรับและรายจ่ายทั้งหมด ทำให้สามารถรู้สถานะทางการเงินปัจจุบันอย่างน้อยก็ระยะหนึ่งว่าเป็นเช่นไรเพื่อใช้วางแผนต่อไปว่าจะเพิ่มรายรับจากแหล่งใดได้อีก จำนวนประมาณเท่าไร และรายจ่ายใดที่สามารถประหยัดให้มากกว่าที่เป็นอยู่หรือมีรายจ่ายใดที่ตัดทอนลงไปเพื่อให้ท้ายสุดแล้วมีรายได้มากกว่ารายจ่าย ทำให้สถานะไม่ขาด

สภาพและไม่ต้องไปกู้ยืมเงิน และพิจารณาบัญชีรายรับ – รายจ่ายประจำเดือนอีกครั้ง แล้วสำรวจว่าอะไรจำเป็นมากที่สุด และอะไรที่ไม่มีความจำเป็นต้องจ่ายแล้วทุกคนในครอบครัวยังดำรงชีวิตประจำวันอยู่ได้ ทุกคนในบ้านไม่ควรทำตัวทันสมัยจนเกินความจำเป็นเพราะบางสิ่งบางอย่างที่ล้ำสมัยหรือตกรุ่น แต่ทำให้ครอบครัวประหยัดก็ควรเลือกในสิ่งนั้นพฤติกรรมที่เห็นคนอื่นเขามีแล้วอยากมี ก็ควรปรับเปลี่ยน เพราะจะทำให้รายจ่ายในครอบครัวมากขึ้นโดยไม่จำเป็น และปัญหาที่สังคมไทยต้องได้รับการแก้ไขอีกปัญหาหนึ่ง นั่นคือปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทย กล่าวกันว่า ถ้าแก้ปัญหาคือความเหลื่อมล้ำไม่ได้ ก็ยากที่จะแก้ปัญหาหนี้ นอกกระบบได้ ดังนั้นการที่จะแก้ปัญหาคือความเหลื่อมล้ำ ควรแก้ไขโดยด่วนและสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือมีการส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนจำนวนหนึ่งทำให้พวกเขาได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากความไม่เท่าเทียมทางสังคมขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สมควรได้รับ จึงก่อให้เกิดปัญหานี้สืบต่อมา ทั้งหนี้นอกกระบบและในระบบ ดังนั้นการที่จะแก้ปัญหานี้นอกกระบบ กับความไม่เป็นธรรมทางสังคมให้ได้ผล ก็ต้องอาศัยการปฏิรูปในหลายๆด้าน เช่นด้านเศรษฐกิจในหลายเรื่อง ตั้งแต่เรื่องพื้นฐาน คือที่ดินทำกิน โอกาสในการทำงาน การค้าขายอย่างเป็นธรรม การสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน ฯลฯ และการปฏิรูปการศึกษาทั่วประเทศให้มีมาตรฐานเดียวกัน ลดช่องว่างทางความรู้เพื่อเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้พ้นจากความยากจนสิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางปฏิรูปประเทศที่กำลังเดินหน้ากันอยู่จะสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดจากการประเมินคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อยู่กับวัตถุสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง อำนาจ หน้าที่การงาน ดังนั้นสังคมปัจจุบันจึงมีแต่แก่งแย่งชิงดี ชิงเด่น ขาดคุณธรรม และมักเอารัดเอาเปรียบ เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เข้มข้นขึ้น ความต้องการภายนอกมากกว่าภายใน ศีลธรรม จริยธรรมถูกละเลย คัดค้านศีลธรรม เป็นมนุษย์ลดลงและเกิดปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เนื่องจากการ “บริโภคนิยม” บุคคลในสังคมในแต่ละระดับต่างก็ติดอยู่ในวังวนของการบริโภควัตถุ ดังนั้นการจะแก้ปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังมีอีกวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหานี้นอกกระบบกับความเป็นธรรมในสังคมได้คือ การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักปรัชญาขององค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชใช้แก้ปัญหา โดยเริ่มจากการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งทำให้รู้ว่าจะอะไรเป็นรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย ค่อยๆ ลดรายจ่าย ลดการพึ่งพาภายนอกชุมชน ชาวบ้านเริ่มปลูกผักสวนครัวไว้กินในบ้าน เลี้ยงเป็ด ไก่ ไข่ไก่ไข่และตัว ทำน้ำยาล้างจาน แชมพูไว้ใช้เอง ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เผาถ่านหุงต้มแทนการใช้แก๊สหุงต้ม งดซื้อหอยใต้ดิน งดดื่มสุรา เมื่อเหลือใช้ก็แจกจ่าย แบ่งปัน ให้กับเพื่อนบ้าน ก่อให้เกิดความสุขใจ รู้จักอดทน เอื้ออาทรต่อกันในชุมชน การทำสิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนในสังคมลดรายจ่ายลงได้และทำให้ไม่ต้องรับภาระหนี้สินอีกต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหานี้นอกกระบบ กับความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัจจุบันนี้เป็นปัญหาที่ฝังลึกอยู่ในสังคมไทยการที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ให้ลดน้อยถอยลง ไปจากสังคมไทย จุดที่ควรแก้ไขเป็นอันดับต้นๆก็คือ การแก้ที่ปัญหาต้นตอของที่มาของหนี้เสียก่อน นั่นก็คือ การที่บุคคลหรือชนใดจะปราศจากหนี้สินได้นั้น ต้องมีจิตสำนึกของตนเองให้เป็นคนรู้จักดำรงชีวิตของจนบนพื้นฐานของความพอดี และพอเพียงตามฐานะของตนเอง การแก้ปัญหานี้นอกกระบบและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ต้องแก้ปัญหามาจากในตัวบุคคล คือมีจิตสำนึกในการใช้เงินของตนเอง เพราะบางรายเป็นหนี้เพราะว่ายึดติดกับวัตถุนิยม ประเมินคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อยู่กับวัตถุสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง อำนาจ หน้าที่การงาน บางรายอยากได้ของที่ต้องการมาใช้ก่อน แต่บางครั้งความต้องการของคนเราก็คือเป็นสิ่งที่รอไม่ได้ ทั้งที่ความเป็นจริง ของบางอย่างอาจจะยังไม่มีมีความจำเป็นต้องใช้งานเร่งด่วน แต่ก็ซื้อมาทั้งๆที่ตนเองไม่มีเงิน แต่ก็ต้องไปหากู้ยืมมาเป็นต้นหากทุกคนตระหนักถึงความพอดี พอเพียง กินเท่าที่ได ใช้เท่าที่มี และใช้สอย จับจ่ายสมควรแต่ฐานะของตนเองเท่าที่พึงมี พึงได้ ก็น่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ปัญหานี้นอกกระบบ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม บรรเทาเบาบางลงได้และนอกจากนี้ ภาครัฐต้องลงมาให้ความสำคัญกับปัญหาเหล่านี้ว่าเป็นระบบอีกด้วย ดังนั้นปัญหานี้นอกกระบบ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม รัฐบาลควรมาสนใจกับการสร้างรายได้ให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ซึ่งจะทำให้หนี้ลดลง นอกจากนี้การให้ความรู้และปลูกฝังการมีวินัยทาง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การเงิน รู้จักการออม รวมถึงการรู้จักการวางแผนใช้อย่างเหมาะสมจะเป็นมิติที่สำคัญยิ่งในการลดหนี้ภาคประชาชนอย่างยั่งยืน เพราะ ยึดถือหลักการ ที่ว่า ในเมื่อแก้ไขระบบไม่ได้ผล ก็ควรที่จะแก้ไขตัวบุคคลดีกว่า และการที่จะลดปัญหานั้นนอกระบบทางสังคมไม่ได้ トラบโดที่แก้ปัญหาล้มเหลวทางสังคมไม่ได้ ปัญหานั้นนอกระบบก็ไม่มีวันที่จะลดลง และหายไปจากสังคมไทยได้ สรุปของการจัดการนั้นนอกระบบของประเทศ ข้างต้นจากการที่รัฐบาลอื่นมีมาช่วยแก้ไขปัญหาลูกหนี้ให้ผ่อนหนักเป็นเบา ซึ่งวิธีการคือ ต้องให้ประชาชนหยุดก่อหนี้ซึ่งการหยุดก่อหนี้ต้องรู้จักที่มาที่ไปของการก่อหนี้สินนั้นคือ สาเหตุของการก่อหนี้ คือ ความอยากมีอยากได้ ก็เลย รสนิยมที่สูงเกินกว่ารายได้ หนี้สินส่วนมากที่ก่อให้เกิดปัญหาคือการก่อหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เพราะความลุ่มหลงยึดติดอยู่กับวัตถุและความไม่รู้จักพอ หลงอยู่กับกระแสทางการตลาดที่คอยออกผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ๆออกมาเพื่อให้เกิดความอยากรุนสุมท้ายต้องก่อหนี้สินเพื่อสนองความต้องการ(ความอยาก)ของตนเอง อีกสาเหตุของการก่อหนี้สินคือ ค่านิยมทางสังคมที่ผิดๆ เข้าทำนองเห็นช้างขี้แล้วอยากขี่ตามช้าง เห็นคนอื่นเขาซื้อทรัพย์สินใหม่ๆก็อยากมีอยากได้อยากซื้อตามเขาโดยไม่คิดว่า เขาซื้อได้เพราะพื้นฐานครอบครัวที่ดี(รวย)สามารถซื้อทรัพย์สินต่างๆของต่างๆด้วยเงินสดไม่ต้องเสียดอกเบี้ย แต่หากเราซื้อตามเขาต้องก่อหนี้สินกู้ยืมเงินมาซื้อซึ่งต้องมีภาระที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยและผ่อนชำระเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งกว่าจะผ่อนชำระหมด ความอยากมีอยากได้และค่านิยมทางสังคมที่ผิดๆก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้ตกอยู่ในปัญหานี้สินที่โหดร้าย ดังนั้นการแก้ไขปัญหานี้สินที่ดีคือการป้องกันที่สาเหตุการก่อหนี้คือ หยุดความอยากมีอยากได้และหยุดค่านิยมทางสังคมที่ผิดๆ ต้องรู้ตัวเองว่ามีกำลังทางการเงินที่จะใช้จ่ายใช้สอยได้แค่ไหนโดยไม่ก่อหนี้สิน เดือนตนเองอยู่เสมอว่า “มีเงินสดแค่ไหนก็จ่ายได้สูงสุดแค่นั้น” ตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะไม่ก่อหนี้สินใดๆทั้งสิ้น หากมีความมุ่งมั่นคุณย่อมทำได้แล้วคุณก็จะห่างไกลจาก “ปัญหานี้สิน” ดังนั้น การเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เกินตัว การสร้างรายได้ให้มากกว่ารายจ่าย รวมถึงการปลูกฝังการออม ถือเป็นการแก้ปัญหานี้ให้ประชาชนอย่างยั่งยืน กล่าวโดยสรุป ปัญหานี้ต้องแก้ไขที่ตนเองมากที่สุด อย่าคาดหวังพึ่งคนอื่น และพึงระลึกเสมอไว้เลยว่า “อิณาทานทุกขโลเก การเป็นหนี้ เป็นทุกข์ในโลก”

บรรณานุกรม

- พรธิดา วิเศษศิลปานนท์ และคณะ. สรรสาระองค์กรแห่งความสุข เล่ม ๓: แนวคิดและเครื่องมือการขับเคลื่อนงาน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด. ๒๕๕๗.
- พระพรหมคุณภาณ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. นครปฐม: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ. ๒๕๕๙.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวรโส. นักรธรรมตรี - พุทธศาสนาสุภาษิต เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- พรชัย วนสดีไพศาล. องค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace). Potential International, ๒๕๕๘.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔.
- นนทยา หุตานุวัตร. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็กซ์เปอร์เนท จำกัด, ๒๕๔๙.
- เป็รื่อง กิจรัตน์กร. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย : ที่มาและทางออก. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ๒๕๒๔
- ไพฑูริย์ เอกจริยกร. ปัญหาหนี้ในระบบในสังคมไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔.
- พรพิไล เลิศวิชา. ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน : โครงการวิจัยพลวัตเศรษฐกิจชุมชน ๓ ลุ่มน้ำในประเทศไทย. นนทบุรี : ธารปัญญาเอดดูเคชั่น, ๒๕๔๙.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. ปัญหาเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๓๙.
- วโรทัย โกศลพิศิษฐ์กุล. เรื่องหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วรรณิ วรรณชาติ. การติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ. วารสารเศรษฐกิจ
และสังคม, ๒๕๕๙.

วันชัย มีชาติและคณะ. การศึกษาพัฒนานโยบายการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหานี้่นอกระบบ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ.กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. เศรษฐศาสตร์เพื่อชีวิตประจำวัน. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๑.

สฤณี อาชวานันทกุล.ความเหลื่อมล้ำ. นนทบุรี: สำนักงานบำราศนราดูร. ๒๕๕๔

สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์. ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง- ทฤษฎีใหม่. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น,
๒๕๕๔.

เสน่ห์ จามริก. คลังสมองคนจน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการเมือง, ๒๕๕๓.

โสภณ รัตนกร.หนี้้นอกระบบ. นนทบุรี; จตุพรดีไซน์, ๒๕๕๕.